

Hybridisota ja hybridiuhat – paljon vanhaa...onko mitään uutta?

Jyri Raitasalo

Abstract

Ever since Russia invaded the Crimean peninsula and started a military crisis in Eastern Ukraine in early 2014, many Western statesmen and analysts of strategy have framed Russia's actions as hybrid warfare against the West. Hybrid threats posed by Russia have filled much of the Western media space ever since. "Green men", "information warfare" and "cyber warfare" have been part of the Western strategic narrative on Russian hybrid warfare. This article analyses this Western narrative on hybrid warfare and hybrid threats from the viewpoint of the post-Cold War era Western perspective on international security. It is argued that the emergence and maturation of the Western hybrid warfare narrative since 2014 is based on the need to formulate an analytical explanation for the surprise that the very traditional great-power behavior of Russia has caused within the West. After all, the post-Cold War era Western perspective on international security had prior to 2014 deliberately moved away from great-power rivalries, spheres of influence thinking and zero-sum notions of international politics. Thus, it is argued that hybrid warfare and hybrid threats are Western concepts – not Russian ones.

Johdanto

Kun Venäjä miehitti Krimin niemimaan alkuvuonna 2014 ja sen jälkeen käynnisti sotilaallisen kriisin Itä-Ukrainassa, käsitteet ”hybridisodankäynti” ja ”hybridiuhat” nousivat esille länsimaisessa julkisessa keskustelussa. Hyödyntäen niin sanottuja ”vihreitä miehiä”, sijaissotijoita (kapinalliset), kyberhyökkäyksiä ja informaatioisodankäyntiä, Venäjä on toimeenpannut yleisesikunnan päällikkö Gennadi Gerasimovin nimeä kantavaa doktriinia. Näin toimiessaan se on kyennyt saavuttamaan poliittisia tavoitteitaan uudella tavalla käyttämättä juurikaan sotilaallista voimaansa. Näin on ainakin, mikäli perustaa analyysin

Ukrainan kriisistä – ja sitä seuranneesta Venäjän ja länsimaiden välisten suhteiden kiristymisestä – vallitsevaan länsimaiseen tapaan hahmottaa hybridiuhkia ja hybridisodankäyntiä. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan hybridisodankäyntiä ja hybridiuhkia Venäjän sekä länsimaiden välisten suhteiden määrittäjänä Krimin niemimaan valtauksen jälkeen strategiantutkimuksen näkökulmasta. Tarkastelun keskiössä ovat kysymykset siitä, mitä on Venäjän länsimaihin kohdistama ”hybridisodankäynti” ja kuinka uusia tämän päivän niin sanotut ”hybridiuhat” ovat kansainvälisen politiikan, valtiomiestaidon ja konfliktien historiassa.

Kirjoituksessa tarkastellaan ensin kylmän sodan päättymisen jälkeen muuttunutta länsimaista turvallisuuskäsitystä ja sodan kuvaa. Länsimainen käsitys yhteistyövaraisesta turvallisuudesta globalisoituvassa kansainvälisessä järjestelmässä ja oman alueen ulkopuolisiin sotilasoperaatioihin keskittynyt sodan kuva tulivat haastetuiksi Krimin niemimaalla, kun Venäjä käytti sotilaallista voimaa Euroopassa valtiorajojen muuttamiseksi. Suurvallan häikäilemätön toiminta yllätti monet länsimaat vuonna 2014. Tässä kirjoituksessa argumentoidaan, ettei länsimaiden kokema yllätys perustunut siihen, että Venäjä olisi keksinyt uuden tavan toimia. Tämä yllätys perustui pikemminkin siihen, että Venäjä toimi varsin perinteisen ja vanhan toimintatavan mukaisesti. Suurvallat ovat vuosisatojen ajan olleet valmiita käyttämään laajaa keinovalikoimaa, sotilaallinen voimankäyttö mukaan lukien, omien kansallisten etujen ajamiseen. Juuri Venäjän toimien perinteisyys tai vanhakantaisuus Ukrainassa yllätti länsimaat: suurvaltapolitiikka, etupiirit ja aktiivinen asevoiman käyttö maa-alueen valtaamiseksi oli se näkökulma kansainväliseen turvallisuuteen, jonka monet länsimaat ovat pyrkinet unohtamaan kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Viimeiset noin 25 vuotta länsimaisen turvallisuusnäkökulman perusolettamuksena on ollut globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän niin sanottujen ”uusien uhkien” yhteistyövarainen torjunta.

Tässä kirjoituksessa analysoidaan hybridisodankäyntiä ja hybridiuhkia käsittelevässä länsimaisessa keskustelussa keskeisimmiksi nousseiden osatekijöiden luonnetta. Tämä tarkoittaa niin sanottujen ”vihreiden miesten”, kybersodankäynnin ja informaationsodankäynnin analysointia hybridisodankäynnin näkökulmasta. Kirjoituksessa argumentoidaan, että ”vihreät miehet”, kybersodankäynti ja informaationsodankäynti ovat muodostuneet länsimaissa symboleiksi tai iskusanoiksi sille, miten kylmän sodan jälkeisellä ajalla turvallisuuskäsitystään laajentaneet länsimaat ovat joutuneet palauttamaan valtioiden muodostaman uhan omalle turvallisuusagendalleen. ”Vihreät miehet”, kybersodankäynti ja informaationsodankäynti ovat käsitteellisiä työkaluja, joilla länsimaat ovat pyrkinet integroimaan suurvalta-Venäjän muodostaman uhan siihen laajan turvallisuuden näkökulmaan, joka länsimaissa on kehittynyt kylmän

sodan jälkeisellä ajalla. Vielä vuoden 2013 lopulla pääosa länsimaista ei ollut juurikaan kiinnostunut Venäjän Eurooppaan muodostamasta sotilaallisesta, tai muusta uhasta – eikä ollut ollut yli 20 vuoteen.

Tämän kirjoituksen johtopäätös on, että hybridisodankäynti on länsimainen käsite, jolla on pyritty käsitteellistämään ja tekemään ymmärrettäväksi Venäjän perinteisten suurvaltapolitiittisten toimien länsimaissa aiheuttama yllätys. Hybridisodankäyntiin liittyvää länsimaista keskustelua analysoimalla voidaan selittää se, miksi kylmän sodan aikana – vain 30 vuotta aiemmin – ”normaalina” pidetty suurvallan toimintatapa aiheutti suuren yllätyksen vuonna 2014.

Muuttuva turvallisuuskäsitys ja uusi sodan kuva

Länsimainen käsitys kansainvälisestä turvallisuudesta on muuttunut merkittävästi kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tämä turvallisuuskäsitys on laajentunut koskemaan valtioihin kohdistuvien sotilaallisten uhkien lisäksi monia muun muassa taloudellisia ja yhteiskunnallisia uhkia sekä ympäristöön ja energiansaannin varmistamiseen liittyviä kysymyksiä. 1990-luvun alusta alkaen länsimainen käsitys kansainvälisestä turvallisuudesta on siirtynyt suurvaltojen välisestä vastakkainasettelusta ja välittömien sotilaallisten uhkien torjunnasta globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän vakauden ylläpitämiseen ja niin sanottujen ”uusien uhkien” torjuntaan kaukana omalta alueelta. Edellä mainitun turvallisuuskäsityksen laajenemisen lisäksi länsimainen sodan kuva on muuttunut viimeisten 20–30 vuoden aikana merkittävästi. Asevoimien käyttö pelotteen ylläpitoon – ja tarvittaessa oman alueen puolustamiseen – on siirtynyt lähestulkoon kokonaan pois länsimaiselta sotilasagendalta. Samalla kun Venäjä pyrittiin sitomaan ja sitouttamaan demokratiakehitykseen, yhteistyövaraiseen turvallisuuteen ja kansainvälisen vakauden ylläpitämiseen, monet länsimaat muunsivat asevoimiaan ja niiden käyttöön liittyviä oppeja rauhanturvaamisen, sotilaallisen kriisinhallinnan ja humanitaaristen interventioiden toteuttamisen vaatimusten mukaisesti. Pääosassa Eurooppaa sotilaallisesta ”massasta” luovuttiin samalla kun lunastettiin niin sanottua ”rauhanosinkoa” – hyödyntäen mahdollisuutta vähentää asevoimien rahoitusta kylmän sodan päättymisen johdosta merkittävästi vähentyneen länsimaihin kohdistuneen sotilaallisen uhan perusteella. (Zehfuss 2012; Raitasalo 2005.)

Länsimaisten turvallisuusrakenteiden laajentaminen itään on ollut yksi keskeinen osa entisten vihollisten integroimisessa kylmän sodan jälkeiseen yhteistyövaraiseen turvallisuuteen. Euroopan unionin laajeneminen itään on yksi osoitus tästä länsimaisen turvallisuusajattelun kehittymisestä ja pyrkimyksestä sitouttaa entiset vastustajat osaksi ”länttä”. Samoin on Naton laajenemisen laita.

Viimeisten noin 25 vuoden kuluessa Naton jäsenmäärä on lähes kaksinkertaistunut – 16 jäsenestä 29 jäsenmaahan. Kaikki liittokunnan uudet jäsenmaat ovat eurooppalaisia valtioita.

Vuoden 2001 Yhdysvalloissa tehtyjen terrori-iskujen (ns. ”9/11-iskut”) jälkeen monen länsimaan asevoimien kehittäminen jatkui pienimuotoisten oman alueen ulkopuolella nopeasti käytettävissä olevien suorituskykyjen kehittämällä. Terrorismin vastainen sota – ja siihen liittyvät sotilasoperaatiot – hallitsivat 2000-luvun ensimmäistä vuosikymmentä. Sodat Afganistanissa (2001–) ja Irakissa (2003–) muuttuivat nopeasti vastakumoukselliseksi sodankäynniksi ilman selkeää päätepistettä tai mielekästä lopputulosta. Tästäkin huolimatta monet länsimaat ovat käyttäneet huomattavan paljon poliittista pääomaa ja sotilaallista suorituskykyään näissä sodissa. Vaikka tulokset ovat olleet heikkoja, ovat monet eurooppalaiset valtiot jatkaneet osallistumistaan sotiin Afganistanissa ja Irakissa – sekä pienimuotoisempiin sotilasoperaatioihin muualla Lähi-idässä ja Afrikassa. Naton ilmasota Libyassa vuonna 2011 on tästä hyvä esimerkki. Tuossa sodassa tuettiin niin sanotun ”Arabikevään” myötä syntynyttä kansannousua Muammar Gaddafin autoritaarista hallintoa vastaan. Valitettavasti Libyan kehitys Gaddafin kukistumisen jälkeen on singonnut maan totaalisen kaaoksen valtaan. Terrorismi maassa on lisääntynyt räjähdysmäisesti samalla kun lukuisat aseelliset ryhmittymät ovat käyneet sotaa vallasta, taloudellisista eduista ja monista muista syistä. Lisäksi turvallisuusuhat Eurooppaan ovat lisääntyneet, muun muassa laittoman maahanmuuton ja ihmissalakuljetuksen sekä terrorismin muodoissa. Nyt näyttää siltä, että Libyan valtiorakenteisen hajoamisesta (tai hajottamisesta) vuonna 2011 aiheutuu pitkäaikaisia turvallisuusuhkia Eurooppaan. Aktiivinen länsimainen asevoiman käyttö ei kyennyt saavuttamaan Libyassa poliittisesti tai strategisesti mielekkäitä tuloksia – samoin oli käynyt jo aiemmin Afganistanissa ja Irakissa.

Asevoiman aktiivinen käyttö on yksi keskeinen muutostekijä länsimaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Laajentuneeseen – tai laajennettuun – turvallisuuskäsitykseen nojautuen monet länsimaat ovat osallistuneet sotilasoperaatioihin, joiden tavoitteena on ollut hallita tai ”manageroida” globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän vakautta oman alueen ulkopuolella (*out of area*) niin sanotuilla sotilaallisilla kauko-operaatioilla (*expeditionary operations*). Pelotteella (deterrenssi) ja sotilaallisen hyökkäyksen torjunnalla omalla alueella on ollut vain vähän sijaa länsi maisessa sodan kuvassa kylmän sodan jälkeen.

Asevoimien koon pienentämisellä on ollut tärkeä osa länsimaisessa sotilaallisessa uudelleenorientoitumisessa viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Uutta laajentunutta länsimaista turvallisuuskäsitystä on tukenut nopeasti käyttöön saatavan sotilaallisen voiman kehittäminen. Asevelvollisuudesta ja suurista

reserveistä on pääosassa Eurooppaa luovuttu. Armeijakunta- ja divisioona-rakenteita on vähennetty – tai niistä on luovuttu. Ilmavoimien taistelukoneiden ja merivoimien taistelualusten lukumääriä on pienennetty merkittävästi, samalla kun maavoimien kokoonpanoissa on panostettu pataljoona-tasojen – tai sitä pienempien – joukkokokoonpanojen kehittämiseen. Länsimaisessa sodan kuvassa oman alueen ulkopuolella toteutettavat monikansalliset sotilasoperaatiot ovat dominoineet keskustelua ja toimintaa. Varautuminen suurvalta-konfliktiin ja sotilaallisen hyökkäyksen torjuntaan omalla alueella olivat Euroopassa ”pois muodista” kylmän sodan päättymisestä lähtien aina vuoteen 2014 saakka, kun Venäjä miehitti Krimin niemimaan ja käynnisti sotilaallisen kriisin Itä-Ukrainassa. Kuten tanskalainen tutkijaryhmä arvioi kesäkuussa 2014:

“NATO has defined its existence in terms of projects since the end of the Cold War. These have taken the form of stabilising missions in the Balkans and the enlargement in the 1990s, anti-terror operations and the war in Afghanistan from 2001 to date. These projects have been central to NATO’s narrative about itself, even though NATO has in reality been involved in many other things. After the war in Afghanistan, NATO has therefore been on the lookout for a new project and a new narrative.” (Rasmussen ym. 2014, 27.)

Venäjä yllättää

Venäjä ja Georgia kävivät viiden päivän sodan elokuussa 2008 (ns. 080808 sota). Tämä tapahtui noin neljän kuukauden kuluttua siitä, kun Naton jäsenmaiden valtionpäämiehet julistivat liittokunnan huippukokouksessa Bukarestissa Georgian ja Ukrainan liittyvän tulevaisuudessa sotilasliittoon – jättäen tosin auki tarkemman liittymisajankohdan (Nato 2008). Onkin huomionarvoista, etteivät Euroopan unionin tai Naton laajeneminen ole tapahtuneet ilman komplikatioita tai ongelmia. Venäjä ei ole sisäistänyt tai hyväksynyt kylmän sodan jälkeistä länsimaista uutta turvallisuusajattelua – tai laajaa turvallisuuskäsitystä – koskien yhteistyövaraisuutta tai sitä, että yhteisten uhkien torjunnassa on mahdollista toimia ilman vastakkainasettelua (ns. positiivisen summan peli). Jo vuonna 1999 Venäjän presidentti Jeltsin uhkasi länttä – erityisesti Naton jäsenmaita – sodalla, mikäli liittokunta ryhtyy sotaan Jugoslaviaa vastaan (BBC 1999). Uhkauksesta huolimatta Nato kävi ilmasotaa maaliskuusta kesäkuuhun vuonna 1999 Slobodan Milosevicin johtamaa hallintoa vastaan 78 päivää. Myöskään presidentti Putinin vuonna 2007 Münchenin kansainvälisessä turvallisuuskonferenssissa pitämä negatiivissävytteinen puhe länsimaiden ”hyper-

aktiivisesta” sotilaallisen voiman käytöstä maailmassa ei merkittävällä tavalla muuttanut lännen lähestymistapaa Venäjään tai siihen, miten länsimaat sotilaallista voimaansa käyttävät oman alueensa ulkopuolella (Putin 2007). Mutta jälkikäteen arvioiden on selvää, että molemmat Venäjän presidentit – Jeltsin ja Putin – olivat omalla tavallaan varoittaneet länsimaita liian pitkälle menevistä kansainvälisen turvallisuuden pelisääntöjen uudelleenmäärittely-yrityksistä. Ukrainan kriisin osalta varoitukset eivät jääneet retoriselle tasolle. Vuoden 2014 aikana ja sen jälkeen Venäjä on käyttänyt sotilaallista voimaa Euroopassa omien turvallisuussetujensa ajamisessa. Tämä seikka yllätti lähestulkoon kaikki kansainvälisen politiikan ja strategian asiantuntijat.

Euroopan unionin itäisen kumppanuuden ohjelman eteneminen Ukrainassa käynnisti prosessin, joka päättyi väkivaltaisesti niin sanottuun Euromaidan kriisiin ja Venäjän sotilasoperaatioon Krimin niemimaalla sekä Venäjän tukeen separatistisille ryhmittymille Itä-Ukrainassa. Euroopan unionin itäinen kumppanuus tähtää poliittisen assosiaation ja taloudellisen yhdentymisen vahventamiseen (Euroopan unioni 2018). Ukrainan ”siirtyminen länteen” vuodenvaihteessa 2013–2014 oli Venäjän kannalta sellainen ”punaisen viivan ylitys”, että se päätti käyttää asevoimaa tilanteen muuttamiseksi. Sekä Krimin niemimaan valtaaminen että konflikti Itä-Ukrainassa ovat käynnistäneet keskustelun niin sanotusta ”hybridisodankäynnistä”. Erityisesti tapahtumat Krimillä, missä Venäjän asevoimien joukot ottivat niemimaan haltuun helposti ilman taisteluita, on nostettu esimerkkitapaukseksi Venäjän uudesta ja yllättävästä toimintatavasta. Näiden niin sanottujen ”vihreiden miesten” lisäksi Venäjän hybridisodankäyntiin Krimin niemimaan tapahtumien jälkeen on länsimaisessa keskustelussa liitetty monia toimia, kuten esimerkiksi kybersodankäynti, informaatioidankäynti, valeuutiset ja vaaleihin vaikuttaminen. Näitä tekijöitä arvioidaan seuraavaksi sekä länsimaisen hybridisodankäyntiin liittyvän diskurssin sisällön että näiden tekijöiden vaikuttavuuteen liittyvien näkökohtien valossa.

”Vihreät miehet”

Keskeinen osa Venäjän Krimin niemimaalla toteuttamasta sotilasoperaatiosta alkuvuonna 2014 on kuvattu länsimaisessa strategisessa diskurssissa ”vihreiden miesten” onnistuneena käyttönä. Vihreisiin miehiin on liitetty ominaisuutena yllätyksellisyys ja tunnuksettomuus. Lisäksi Krimin niemimaan valtaaminen lähes verettömästi on nähty näihin vihreisiin miehiin liittyvänä seikkana. On kuitenkin huomionarvoista, että länsimainen julkisessa keskustelussa huomattavan paljon painoarvoa saanut käsitys näistä vihreistä miehistä on pääosin pinnallinen – osin jopa harhainen.

Ensinnäkin, isoa joukko (satoja) uniformuihin puettuja sotilaallisesti järjestyneitä aseistettuja miehiä on perinteisesti kutsuttu sotilaiksi, laillisiksi taistelijoiksi tai laittomiksi taistelijoiksi. Ukrainan hallituksella oli heti alusta alkaen tiedossa, etteivät nämä ”vihreät miehet” olleet Ukrainan asevoimien omia joukkoja – tai muita Ukrainan hallituksen politiikkaa tukevia sotilaallisesti toimivia muodostelmia. Tästä syystä johtopäätös siitä, että juuri tunnuksettomuus esti Ukrainan valtiojohtoa tai asevoimia reagoimasta tähän sotilaalliseen uhkaan, on väärä. Kun tähän lisätään vielä se tosiseikka, että Venäjän asevoimilla oli sijoitettuna Krimin niemimaalla sotilastukikohtiin yli 10 000 sotilasta helmikuussa 2014 tuolloin Ukrainan ja Venäjän välillä voimassa olleen sopimuksen mukaisesti, on entistä kyseenalaisempaa väittää, ettei Ukrainan hallituksella olisi ollut mitään käsitystä ”vihreiden miesten” alkuperästä tai tavoitteista. Tämä siitäkkin huolimatta, että joissakin länsimaissa – ja kenties muualla maailmassa – vihreiden miesten alkuperä tai tavoitteet saattoivat olla hämärän peitossa joidenkin tuntien tai päivien ajan.

Ukrainan kykenemättömyyttä vastustaa Krimin niemimaalle jo sijoitettujen sotilaiden ja sinne yllättävästi ja nopeasti kuljetettujen lisäjoukkojen (”vihreät miehet”) toimintaa perustui siihen seikkaan, ettei Ukrainan asevoimilla – ja näin ollen Ukrainan juuri muodostetulla uudella länsimielisellä hallituksella – ollut käytössään uskottavaa määrää sotilaallista voimaa Krimin niemimaalla tai muualla Ukrainassa. Ukrainan itsenäistymisen jälkeen maan asevoimien kehittämistä oli laiminlyöty raskaasti. Myös maassa vallinnut – ja edelleen valitseva – korruption kulttuuri oli johtanut siihen, ettei puolustuksen kehittämiseen osoitettuja vähiä resursseja kyetty käyttämään tehokkaasti. Sotilaalliset voimasuhteet Krimin niemimaalla suosivat Venäjää sotilaallisella suorituskyvyllä mitattuna. (Chayes 2014.)

Toiseksi, tarkasteltaessa Ukrainan kriisiä alkuvuodesta 2014 Krimin niemimaata laajemmin, olivat sotilaalliset voimasuhteet Venäjälle vieläkin edullisemmat. Siinä missä Ukrainan asevoimien joukkoja kyettiin kokoamaan hätäisesti vain muutamia suorituskykyisiä pataljoonia, Venäjä käynnisti yli 100 000 sotilaan sotaharjoituksen Ukrainan läheisyydessä (Nordberg 2014; Kowalik & Jankowski 2017). Tällä valmiuden testaamisen nimissä pidetyllä harjoituksella lähetettiin Ukrainalle selkeä viesti: jos Ukraina vastustaisi Venäjän toimia Krimin niemimaalla sotilaallisesti, joutuisi maa vastaamaan Venäjän sotilaalliseen toimintaan myös muualla rajoillaan. Ottaen huomioon Ukrainan asevoimien heikon tilan, olisi Venäjän käytössä olevalla voimalla kyetty uhkaamaan jopa Ukrainan pääkaupunkia Kiovaa mahdollisen laajamittaisen sodan tilanteessa.

Lyhyt yleistä mediahälyä syvemmälle pureutuva tarkastelu osoittaa, ettei Krimin niemimaan valtaaminen perustunut länsimaissa ”vihreiden miesten”

ympäriille rakennettuun uutuus- ja yllätysarvoon. Vihreiden miesten tunnuksettomuus ei ollut syy sille, että Venäjä otti Krimin haltuun helposti ja nopeasti. Venäjän sotilasoperaatio Krimillä perustui suureen sotilaalliseen ylivoimaan – niin niemimaan alueella kuin laajemminkin tarkasteltaessa mahdollisen sotaanäyttämön piirissä olleita joukkoja ja sotilaallisia suorituskykyjä. Venäjän kyky laajamittaisen tuhon aikaansaamiseen nopealla sotilaallisella hyökkäyksellä vaikutti keskeisesti siihen, miksi Ukrainan asevoimien joukot antautuivat taisteluitta. Maan hallitukselle ei jäänyt muita vaihtoehtoja, kuin katsoa sivusta miehityksen etenemistä. Ukrainan puolustuskyvyn kehittämisen pitkään kestäneen laiminlyönnit – sekä se tosin seikka, että moni Ukrainan asevoimien sotilas oli venäjämielinen ja valmis edistämään Venäjän tavoitteita ennen miehitystä ja sen kuluessa – johtivat Venäjän kannalta nopeasti edenneeseen menestykselliseen sotilasoperaatioon.

Krimin miehityksen yhteydessä käytetyn laajamittaisen väkivallan vähäinen määrä oli länsimaisiin 1990-luvun alun jälkeen toteutettuihin sotilasoperaatioihin verrattuna poikkeuksellinen piirre. Siinä missä länsimaat ovat turvautuneet tehokkaan ilma-aseen laajamittaiseen käyttöön useissa kylmän sodan jälkeisissä kriiseissä – esimerkiksi Persianlahdella 1991, Bosniassa 1995, Kosovossa 1999, Irakissa vuonna 2003 alkaneen sodan alkuvaiheessa sekä Libyassa 2011 – Venäjä toteutti Krimin niemimaalla vuonna 2014 sotilasoperaation, jonka kuluessa väkivallankäyttö jäi minimiin. Juuri tämä seikka on ollut monelle länsimaiselle Krimin niemimaan tilannetta selittämään pyrkivälle ongelma tai yllätys. Venäjä onnistui yli odotusten – ainakin operatiivis-taktisella tasolla – kun se kykeni murtamaan vastustajan vastarinnan ja halun taistella käyttämättä laajamittaista väkivaltaa. Sotatekniikan kehityksellä mitattuna länsimaita alemmalla tasolla toiminut Venäjä kykeni saavuttamaan tavoitteensa helposti, taloudellisesti ja nopeasti. Länsimaiden kokemukset edellä mainittujen sotilasoperaatioiden osalta olivat olleet päinvastaisia: laajamittaista väkivaltaa oli jouduttu käyttämään operatiivis-taktisten tavoitteiden saavuttamiseksi – eikä kaikissa tapauksissa tavoitteita ollut saavutettu ensinkään. Esimerkiksi Irakia vastaan käynnistetty sota vuonna 2003 on jatkunut yli 15 vuotta eri muodoissaan, ja sen vaikutukset ovat olleet erittäin negatiivisia länsimaiden turvallisuudelle niin Euroopassa kuin Pohjois-Amerikassakin.

Niin sanottujen ”vihreiden miesten” korostuminen länsimaisessa Venäjää koskevassa sotilasanalyysissä on ainakin osaltaan perustunut länsimaissa koettuun yllätykseen. Ensinnäkin se, että Venäjä oli valmis sotilaallista voimaa käyttämällä muuttamaan valtiorajoja Euroopassa, yllätti lähes kaikki läntiset tarkkailijat ja puolustuspoliittisia päätöksiä tekevät poliitikot. Onkin huomionarvoista, ettei kylmän sodan päättymisen jälkeen länsimaissa laajentunut turvallisuuskäsitys ja ”uusien uhkien” korostaminen ole resonoinut venäläisessä

turvallisuusajattelussa tai sotilaallisessa toiminnassa. Krimin niemimaalla Venäjä haastoi konkreettisella tavalla Ukrainan suvereniteetin lisäksi myös länsimaisen kylmän sodan jälkeen muuttuneen turvallisuuskäsityksen. Vuonna 2014 Venäjä ”palautti” etupiirijattelun, suurvaltojen sotilaallisen vastakkainasettelun ja jopa ydinasepuheen (Financial Times 2015) kansainvälisen politiikan asialistalle. Ne olivat loistaneet poissaolollaan noin kahden vuosikymmenen ajan.

Toiseksi, se tosiseikka, ettei venäläisten joukkojen tarvinnut käyttää väkivaltaa tavoitteiden saavuttamiseksi, kaipasi selittävän tekijän. Olivathan länsimaat tässä mielessä epäonnistuneet useissa omissa operaatioissaan 1990-luvulla ja sen jälkeen. ”Vihreistä miehistä” muodostui nopeasti uudenlaista sotilaallista toimintaa kuvaava iskusana länsimaisessa turvallisuus- ja puolustuskeskustelussa. Ne edustivat operatiivis-taktisen tason harhauttamista (*maskirovka*) ja oman toiminnan tavoitteiden salaamista. Näillä toimilla oli jopa strategisen tason merkitystä. Länsimaisissa sotilasoperaatioissa kylmän sodan jälkeen tämän tyyppiset sodankäyntiin liittyvät lähes ikiaikaiset periaatteet olivat olleet esillä huomattavasti vähemmin. Esimerkiksi Bosniassa (1995), Kosovossa (1999), Irakissa (2003) ja Libyassa (2011) kaikki tiesivät etukäteen milloin länsimaat käynnistävät sotilasoperaation, mitä tavoitteita operaatiolla oli ja kuinka esimerkiksi operaatio toteutetaan. Voimien taloudellisen käytön periaatteen mukaisesti Venäjä ei etukäteen varoittanut tulevasta sotilasoperaatiostaan Ukrainassa – sen tavoitteista, käytössä olevista joukoista ja keinoista tai aika-tilanteesta.

”Vihreitä miehiä” koskeva länsimainen narratiivi alkoi kevästä 2014 lähtien kasvaa mäkeä alas vyöryvän lumipallon tavoin. Hyvin nopeasti oltiin tilanteessa, jossa ”vihreistä miehistä” oli ainakin julkisessa keskustelussa muodostunut Krimin niemimaan nopean valtauksen selittänyt ”uudenlaisen sodankäynnin” symboli. Vihreistä miehistä ja niiden onnistuneesta käytöstä muodostui Venäjän sodankäyntitapaa kuvaava sosiaalinen fakta (ks. Searle 1995), jonka kyseenalaistaminen kevään 2014 jälkeen käydyssä julkisessa keskustelussa oli vaikeaa. ”Vihreitä miehiä” ja niiden muodostamaa uhkaa on käytetty myös meillä Suomessa – varsin löysästi, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

”Ei Suomea kokonaisuudessaan haluta vallata, vaan se tehtäisiin elektronisella sodankäynnillä. Se tehtäisiin niin, että yhden yön aikana ilmestyisi vihreitä miehiä ilman tunnuksia joihinkin satamiin tai ottamaan sähköverkot haltuun.” (MTV 17.7.2015.)

”Vihreistä miehistä” on muodostunut hybridisodankäynnin konkreettinen sotilaallinen symboli siitä huolimatta, ettei näiden ”vihreiden miesten” tunnuk-

settomuudella ollut merkittävää vaikutusta Venäjän sotilasoperaation toteutumiseen Krimin niemimaalla tai siihen kansainvälisoikeudelliseen punnintaan, joka Krimin niemimaan valtaamisesta on tehty. Kuten Ulkoministeriön oikeudellisessa arvioinnissa vuodelta 2015 on todettu:

”Peiteoperaatioita, joissa on kyse tunnuksettomien taistelijoiden käytöstä, arvioidaan kuten valtion omien joukkojen toimintaa tai kuten aseellisten ryhmien lähettämistä...Krimin valtauksessa oli kyseessä hyökkäysteko, jonka kaikkein vähiten kiistanalainen määritelmä kattaa alueen valtaamisen, miehittämisen (vaikka väliaikaisestikin) ja liittämisen toiseen valtioon. Sillä, että valtaukseseen käytettiin tunnuksettomia taistelijoita, ei ole tässä yhteydessä merkitystä.” (Ulkoministeriö 2015, 39–40.)

”Vihreitä miehiä” koskeva narratiivi – samoin kuin sitä laajempi hybridisodankäyntiä koskeva länsimainen keskustelu – on paikannut sitä analyttistä aukkoa, joka syntyi nopeasti vuoden 2014 alkupuolella länsimaiden kokiessa Venäjän toimet Krimin niemimaalla ja Itä-Ukrainassa yllättävinä. Tuolloin tarvittiin joku selitys sille, miksei Venäjän toimintaa kyetty ennakoimaan tai miksi Venäjän sotilasoperaatio Ukrainassa onnistui yli (länsimaisten) odotusten. Länsimainen turvallisuuskäsitys oli tuolloin jo yli 20 vuoden ajan siirtynyt pois sotilaallisen hyökkäyksen ja maa-alan valtaamisen uhista kohti niin sanottuja ”uusia uhkia”, jotka kohdistuvat globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän vakauteen. Yli kahden vuosikymmenen aikana länsimaisen turvallisuuskäsityksen ytimeen nousseet terrorismin torjunta, vastakumouksellinen sodankäynti, sotilaallinen kriisinhallinta tai humanitaariset interventiot eivät tarjonneet mielekästä näkökulmaa perinteisen sotilaallisen hyökkäyksen torjuntaan vuonna 2014. Jälkeenpäin tarkasteltuna on havaittavissa, että niin sanottuja ”vihreitä miehiä” koskeva länsimainen narratiivi on muodostunut eräänlaiseksi *sloganiksi* tai iskusanaksi, joilla yritetään selittää niitä Venäjän sotilaallisia toimia, jotka ovat yllättäneet länsimaiset tarkkailijat ja valtiomiehet.

Niin sanottu ”Gerasimovin doktriini” on ”vihreiden miesten” lisäksi hyvä esimerkki siitä, miten yksittäisestä iskusanasta muodostuu paljon käytetty hokema, jonka sisältö on epäselvä – ja usein virheellinen. Näitä iskusanoja käytetään huolettomasti kuvaamaan monimutkaisia poliittis-sotilaallisia prosesseja. Länsimaiseen keskusteluun Gerasimovin doktriini -käsitteen lanseerannut tutkija Mark Galeotti pahoitteli, vuonna 2018 ilmestyneessä *Foreign Policy* -lehden artikkelissaan ”I’m Sorry for Creating the ‘Gerasimov Doctrine’” sitä, että oli luonut kyseisen käsitteen kuvaillessaan aiemmin vuonna 2013 Venäjän Yleisesikunnan päällikkö Gennadi Gerasimovin artikkelia venäläisessä sotilasalan lehdessä. Nyt, muutamia vuosia Krimin niemimaan valtauksen jälkeen, tämä

Galeottin keksimä Gerasimovin doktriini oli alkanut elää omaa elämäänsä – vailla analyttistä sisältöä. Kuten Galeotti selittää:

“So for a snappy title, I coined the term ‘Gerasimov doctrine,’ though even then I noted in the text that this term was nothing more than ‘a placeholder’, ... But then came the annexation of Crimea, when ‘little green men’ – commandos without insignia – seized the peninsula with scarcely a shot fired. This was followed by the Donbass war... Suddenly, it seemed that Gerasimov had indeed been describing what was to come, had we but realized it. Prone, as ever, to overcompensation, Western mainstream opinion swung from ignoring Gerasimov’s pronouncements to enshrining them as some kind of bleeding-edge blueprint for a new way of war... The ‘Gerasimov doctrine’ was never meant to mean anything, and it doesn’t. It’s time to move past it.” (Galeotti, 2018.)

Kybersota

Kyberulottuvuudesta on muodostumassa uusi sodankäynnin toimintaympäristö (*domain*). Arvioitaessa kyberulottuvuuden merkitystä sodalle ja sodankäynnille, on hyvä pitää mielessä, että kybersodan on nähty tekevän tuloaan jo yli 25 vuoden ajan. John Arquilla ja David Ronfeldt pohtivat informaatiovallankumouksen vaikutuksia sodankäynnille jo vuonna 1993 julkaistussa artikkelissaan ”Cyberwar Is Coming” (Arquilla ja Ronfeldt, 1993). Artikkelin ajoittui samalle ajanjaksolle, jolloin informaatioteknologian alettiin erityisesti Yhdysvalloissa ja muissa länsimaissa nähdä muokkaavan sodankäyntiä. Keskustelu ”sodankäynnin vallankumouksesta” (*the Revolution in Military Affairs, RMA*) lähti kiihtyvällä tahdilla käyntiin vuoden 1991 Persianlahden sodan jälkeen. Noin vuosikymmenen kuluessa keskeiset teesit sodankäynnin vallankumouksesta – ja sen vaikutuksista länsimaisiin asevoimiin – oli esitetty. Asevoimien transformaation nähtiin olevan tapa siirtyä massa-armeijoista pienempiin korkean suorituskyvyn asevoimiin, joilla tulisi olemaan etulyöntiasema muihin sotilaallisiin toimijoihin nähden. Transformaationäkökulma levisikin länsimaissa laajasti – samalla kun monet valtiot erityisesti Euroopassa päättivät pienentää puolustusbudjettejaan, leikata asevoimiensa kokoa, siirtyä ammattiasevoimiin ja ulkoistaa monia perinteisiä asevoimien tehtäviä ”kontraktorien” tehtäviksi. (Raitasalo 2005.)

Sodankäynnin vallankumous ja asevoimien transformatio osoittautuivat kuitenkin varsin pian yksipuolisiksi näkökulmiksi asevoimien kehittämiseen, kuten sotilasoperaatiot Afganistanissa, Irakissa ja Libyassa ovat osoittaneet

– suurikaan sotilaallinen etumatka ja ”vallankumoukselliset suorituskyvyt” eivät ole muuntuneet poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Kaikesta ”hypeyksestä” huolimatta sodankäynnissä ei ole tapahtunut nopeaa vallankumousta, joka muuttaisi peruuttamattomalla tavalla sotilaallisia voimasuhteita tai mahdollisuuksia vastustaa voimakkaamman sotilaallisen toimijan ylivoimaa. Kybersotaa koskevan keskustelun räjähdysmäinen lisääntyminen viimeisen noin 10 vuoden kuluessa ilmentää samaa peruslogiikkaa sodankäynnin vallankumouksesta noin vuosikymmentä aiemmin käydyn keskustelun kanssa: uudet ilmiöt – ja erityisesti niihin liittyvät tulevaisuutta peilaavat skenaariot – nostetaan voimakkaasti esille tilanteessa, jossa käytössä ei ole empiirisiä kokemuksia tämän ilmiön tosiasiallisista vaikutuksista sodankäynnille. Tulevaisuuden potentiaaliset tapahtumat ylikorostuvat samalla kun menneiden tapahtumien ja tämän päivän kehityskulkujen vaikutukset nähdään vähäisinä. Konkreettiset uhat jäävät tulevaisuuteen liittyvien mahdollisten uhkien – eli riskien – jalkoihin.

Kybertoimintaympäristöön liittyvät uhkaskenaariot ovat alkaneet elää erällä tavalla omaa elämäänsä, vaikka yhtään kybersotaa ei ole vielä käyty – ainakaan tätä artikkelia kirjoitettaessa. Nostamalla kyberturvallisuuden, -sodan ja -uhat turvallisuuspuheen keskiöön viimeisen noin vuosikymmenen aikana, monet länsimaat eivät ole ainoastaan kuvanneet mahdollisia uhkaskenaarioita, vaan ne ovat samalla myös omalta osaltaan olleet ”synnyttämässä” tai ”rakentamassa” tuota uhkaavaa tulevaisuudessa ja siihen liittyvää turvallisuuslogiikkaa. (Bouwmeester ym. 2012, 19.) Vaikka kybersotia ei ole maailmalla vielä käyty, ovat ne muodostuneet todellisuudeksi jo monille kansainvälisen turvallisuuden asiantuntijoille, kommentaattoreille, puolustussuunnittelijoille sekä tavallisille kansalaisille.

Kybersodankäynnin ja -uhkien ympärillä vellova keskustelu on rakentunut vähäisten ja hatarien empiiristen kokemusten varaan. Toteutuneita sotaan verrattavia tai rinnastettavia kyberiskuja on vaikea paikantaa. Kybersodankäyntiin ja kyberuhkiin liittyvä länsimainen keskustelu kattaakin lähes kaikki kybertoimintaympäristössä tapahtuvat toimet – vahingoista ja huolimattomuudesta aiheutuneista ongelmista rikollisuuteen ja aina sodankäyntiin asti. Käytössämme olevat käsitteet kybersodankäynti, kyberturvallisuus ja kyberuhat ovat muodostuneet epäselviksi: kukin käyttää niitä omalla tavallaan. Tässä piilee kybersodan ja kyberuhkien käsitteisiin liittyvä ”hyödyllisyys”: kaikki tunnistavat nämä käsitteet – ja mieltävät ne tärkeiksi tämän päivän turvallisuusympäristöön vaikuttaviksi asiakokonaisuuksiksi – samalla kun näiden käsitteiden ”sisään” voidaan ladata erilaisia merkityksiä tilanteesta riippuen. Sanomalla ”kybersota!” saa varmasti yleisön huomion. Sama logiikka koskee hybridi-sodankäyntiä ja informaatio-sodankäyntiä.

Ensimmäiseksi kybersodankäyntiin rinnastettavaksi kyberiskujen symboliksi on noussut Virossa vuonna 2007 niin sanotun pronssisoturikriisin yhteydessä tehdyt ”kyberiskut”, joiden seurauksena internetsivustoja kaatui (*sic.*). Palvelunestohyökkäykseksi (DDoS) tunnistettu iskujen sarja kesti noin kolme viikkoa ja se kosketti muun muassa ministeriöitä, poliittisia puolueita, sanomalehtiä ja yrityksiä (The Guardian 2007). Myöhemmin julkisuuteen on nostettu Iranin ydinohjelmaan vaikuttanut Stuxnet-virus (2009), jonka vaikutusten on arvioitu olleen ”suhteellisen vähäisiä” (Washington Post 2011). On huomionarvoista, että valtaosa kyberiskuiksi raportoiduista tapahtumista on rikollista toimintaa, joka kohdistuu yrityksiin tai tavallisiin ihmisiin. Kuten Lehto ja Linnell (2017, 202) ovat todenneet, vähintään 2/3 rekisteröidyistä kybertoimintaympäristön uhkatapahtumista on kyberrikollisten aikaansaamia. Valtioiden välistä turvallisuutta koskettava kybersota on loistanut poissaolollaan – ennen Venäjän toteuttamaa Krimin niemimaan valtaamista ja sen jälkeen.

Jo noin vuotta ennen kuin Venäjä miehitti Krimin niemimaan, strategian professori Colin S. Gray asemoi kyberuhkia ja -sodankäyntiä pinnallista mediajulkisuutta analyttisempaan viitekehykseen. Gray totesi, etteivät kyberuhat saa ”taivasta putoamaan” – teknologian kehitystä ja sen vaikutuksia tulee seurata, mutta paniikkiin ei ole aihetta:

“...despite the acute shortage of careful strategic thought on the subject, and notwithstanding the ‘Cybergeddon’ catastrophe scenarios that sell media products, it is clear enough today that the sky is not falling because of cyber peril. The fundamental reason we can be confident about this is that cyber power, ours and theirs, is ruled by the general theory of strategy. Once we shed our inappropriate awe of the scientific and technological novelty and wonder of it all, we ought to have little trouble realizing that, as a strategic challenge, we have met and succeeded against the like of networked computers and their electrons before. The whole record of strategic history says: Be respectful of, and adapt for, technical change, but do not panic.” (Gray 2013, xi.)

Kybersodankäyntiin liittyvä tulevaisuuskorostus ja riskinäkökulma ilmenevät selkeästi Venäjän toiminnan arvioinnissa Krimin niemimaalla ja Itä-Ukrainassa. Tutkija Martin Libicki totesi Tallinnassa toimivan kyberturvallisuusosaimiskeskuksen Ukrainan kriisiä käsittelevässä vuonna 2015 valmistuneessa julkaisussa artikkelissaan ”kybersota, jota ei ollutkaan”, että yleinen olettaisuus siitä, että kyberhyökkäykset kuuluvat tärkeänä osana tämän päivän – ja lähitulevaisuuden – sodankäyntiin, on puutteellinen (Libicki 2015, 54). Kuten Libicki toteaa:

“For the last twenty years, with the advent of serious thinking about ‘cyber war’, most analysts – and even the more sceptical thinkers – have been convinced that all future kinetic wars between modern countries would have a clear cyber component. However, the current Russo-Ukrainian conflict is challenging this widely held notion.” (Libicki 2015, 49.)

Se tosiseikka, ettei kybersotia ole vielä tähän mennessä käyty – missään – ei poista kybertoimintaympäristön merkitystä politiikassa, taloudessa tai turvallisuuden ylläpitämisessä. Yhteiskuntien kehitykseen liittyvä teknologisoituminen ja digitalisaatio korostavat kybertoimintaympäristön seurannan, hallinnan ja suojaamisen tärkeyttä. On luonnollista, että valtiot ja muut toimijat käyttävät kaikkia kainoja tavoitteidensa saavuttamiseksi. Tässä mielessä kybertoimintaympäristöllä on tulevaisuudessa tärkeä osuus – mahdollisesti myös sodankäynnissä. Pääosa tästä ei ole kuitenkaan vielä tähän mennessä realisoitunut.

Venäjän sotilasoperaatiot Krimin niemimaalla ja Itä-Ukrainassa tarjoavat kuitenkin tuoreita oppeja siitä, miten se sotilaallisena suurvaltana toimii lähi-alueillaan. Erityisesti Itä-Ukrainassa jo viidettä vuotta jatkuva sota kuvastaa varsin perinteistä laajamittaisen väkivallan käyttö erittäin perinteisin ja jopa vanhoihin menetelmin. Venäjän tukemilla kapinallisilla on käytössään mittava määrä Neuvostoliitossa valmistettuja tykkejä, raketinheittäjiä, taistelupanssari-vaunuja ja muita sodankäynnin välineitä. Näiden lisäksi Venäjä on toimittanut Itä-Ukrainaan myös uudempia ase- ja johtamisjärjestelmiä, muun muassa elektroniseen sodankäyntiin, tiedusteluun ja valvontaan sekä vastatykistötoimintaan. Sen sijaan Ukrainasta on uutisoitu varsin vähän konkreettisia ja vaikutuksiltaan sodankäyntiin verrattavia tapahtumia kybertoimintaympäristöstä. (esim. Karber 2015).

Kaksi uutiskynnyksen ylittänyttä tapahtumaa löytyy peräkkäisten vuosien joulukuulta – vuosina 2015 ja 2016 – jolloin ilmeisesti kybertoimintaympäristöä hyödyntäen Ukrainassa yli 200 000 ihmistä jäi ilman sähköä noin 1–6 tunniksi. Toisaalta, sähköt palautettiin asiakkaille varsin nopeasti, kääntämällä tarvittavat kytkimet käsin tietokoneohjauksen sijaan. Tapauksista on uutisoitu muun muassa ”digitaalisen salamaseton”. Lisäksi Ukrainan on nähty olevan ”Venäjän kybersodankäynnin laboratorio” (Greenberg 2017). On tosin huomionarvoista, että kybertoimintaympäristön mahdollisen hyödyntämisen vaikutukset näissä – ja muissa mahdollisissa – tapauksissa ovat olleet vähäiset. Kyberhyökkäyksiin ei ole kyetty muuttamaan Venäjän ja Ukrainan välisen kriisin asetelmaa tai lopputulosta. Kybertoimintaympäristöä hyödyntämällä Venäjä ei ole myöskään kyennyt piilottamaan vaikuttamisyrittänsä Ukrainassa. Päinvastoin, Venäjä on nostettu länsimaaisessa strategisessa keskustelussa pahantahtoiseksi toimijaksi kybertoimintaympäristössä. Tämän ”mainehaitan”

se on saanut siitä huolimatta, etteivät sen kyberiskut ole kyenneet vaikuttamaan Ukrainaan merkittävämmiin. Lisäksi Venäjä on pyrkinyt informaatiovaikuttamisen keinoin puhdistamaan mainettaan – turhaan.

Ukrainan kriisin yhteydessä esille nostetut kyberiskut on sijoitettu pidemmän aikavälin kyberiskujen sarjaan, jossa aiempina iskuina on nähty Stuxnet-hyökkäys Irania vastaan vuonna 2009 ja Venäjän Viroon kohdistama kyberhyökkäys niin sanotun pronssisoturiikiistan yhteydessä vuonna 2007. Näissä kaikissa tapauksissa on huomionarvoista se, ettei näillä hyökkäyksillä ole ollut konkreettisia pidemmän aikavälin vaikutuksia. Ne muodostavatkin noin vuosikymmenen ajalta varsin pienen otoksen kansainvälisen politiikan sisältöihin vaikuttaneista tapahtumista. Tässä mielessä Martin Libickin esittämä arvio tilanteesta Ukrainassa vuonna 2015 vaikuttaa varsin relevantilta. Kybersota ei ole (ainakaan vielä) mullistanut sodankäyntiä – suuresta ja näkyvästä kyberuhkauutisoinnista huolimatta.

Tarkasteltaessa viidettä vuotta käynnissä olevaa sotaa Itä-Ukrainassa, on kyseessä pitkäkestoinen matalan intensiteetin kulutusota, jota käydään perinteisin – jopa vanhoin – asein. Vielä toistaiseksi kybersodankäynnin teesit eivät ole saaneet vahvistusta Venäjän ja Ukrainan välisestä kriisistä tai Venäjän sotilasoperaatioista Syyriassa, jossa se on tukenut Bashar al-Assadin hallintoa varsin perinteisin sodankäynnin menetelmin: pääosa vaikutuksesta on saatu aikaiseksi vanhalla sotateknologialla. Kaupunkisodassa on käytetty epäsuoraa tulta (tykistöaseet) laajasti. Tämän lisäksi Venäjän ilmavoimat on käyttänyt paljon perinteisiä ohjautumattomia pommeja kaupunkikohteita vastaan. Julkisuudessa esitetyt täsmäaseet ovat vain pieni osa niistä sotaponnisteluista, joita voisi kuvata massamaisesti tulenkäytöksi osana perinteistä kulutusodankäynnin traditiota. Toistaiseksi käsitykset Venäjän kybersodankäynnistä perustuvatkin monilta osin enemmän Hollywoodin tuotantoon kuin käytännön kokemuksiin modernilta taistelulentältä (Geers, 48). Hieman Hollywood-tuotantoa muistuttavalla tavalla Naton Euroopan joukkojen entinen komentaja (SACEUR) James Stavridis (2017) on hyödyntänyt vahvaa historiallista analogiaa projisoi-malla sen tulevaisuuteen ja argumentoinut, ettei Yhdysvallat ole valmis ”kyber-Pearl Harbor’iin” – massiiviseen iskuun, joka saattaa olla tulossa.

Informaatio-sota

On itsestään selvää, että valtiot pyrkivät vaikuttamaan kansainväliseen politiikkaan siten, että mahdollisimman moni poliittinen kysymys päättyy näille edulliseen lopputulokseen. Eri näkökulmien mukaisesti kansainvälistä politiikkaa voi pitää valtakamppailuna (esim. Morgenthau 1967) tai kamppailuna

tulkinnosta tai merkityksistä (vrt. Harle & Moision 2003, 11–12; Raitasalo 2008, 37). Kampppailua eri valtioiden ja muiden toimijoiden välillä käydään monin eri tavoin ja erilaisissa kansainvälispoliittisissa tilanteissa. Kylmän sodan päättymisen jälkeen länsimaiden mahdollisuudet määritellä kansainvälisen politiikan asialista oli poikkeuksellisen suuri. Yhdysvaltojen ja sen eurooppalaisten liittolaisten niin sanotun ”yksinapaisen hetken” (Krauthammer 1990/1991) aikana vastavoimaa läntisille käsityksille kansainvälisestä turvallisuudesta ei juuri löytynyt. 1990-luvulla ja sitä seuranneella vuosikymmenellä länsimaiset näkökulmat kansainväliseen politiikkaan ja turvallisuuteen – sekä sodankäyntiin – eivät tulleet haastetuiksi. Kiina keskittyi vielä tuolloin taloudellisen, poliittisen ja sotilaallisen voimansa kasvattamiseen. Vastaavasti Venäjä kävi ”selviytymistaistelua” Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen vaivanneiden poliittisten, taloudellisten, yhteiskunnallisten ja sotilaallisten ongelmien kanssa.

2000-luvulla länsimaiden mahdollisuudet määritellä kansainvälinen turvallisuusjärjestelmä ja sen pelisäännöt ovat vähitellen vähentyneet. Suurvaltoina sekä Kiina että Venäjä ovat omilla toimillaan haastaneet länsimaiset tulkinnat kansainvälisestä politiikasta, turvallisuudesta ja sodankäynnistä. Venäjän osalta pyrkimys haastaa länsimaat on ollut näkyvillä viimeistään vuoden 1999 Kosovon sodan jälkeen. Kysymykset muun muassa Naton laajenemisesta, ohjuspuolustusjärjestelystä Euroopassa, niin sanotuista ”väriavustuksista”, Arabikevään merkityksestä, Naton ilmasodasta Libyaa vastaan (2011), demokratian levittämisestä tai Ukrainan ja Syyrian kriiseistä ovat kaikki jakaneet länsimaat ja Venäjän täsmälleen vastakkaisille puolille. Sotilaallisesti tämä vastakkainasettelu – ja erityisesti Venäjän muodostama haaste länsimaiselle näkökulmalle kansainväliseen turvallisuuteen – on ilmennyt Georgian ja Venäjän välisenä sotana vuonna 2008, Ukrainan kriisinä vuonna 2014 ja Itä-Ukrainassa yhä jatkuvana sotana sekä Syyrian sodassa, jossa Venäjä ja länsimaat ovat vastakkaisilla puolilla. Lähes vastaavalla tavalla Kiina on jo vuosien haastanut länsimaat – ja erityisesti Yhdysvallat – Aasian alueella – niin poliittisesti, taloudellisesti kuin sotilaallisestikin. Kiinan muodostama haaste ei tosin ainakaan vielä toistaiseksi ole eskaloitunut samalle tasolle kuin Venäjän ja länsimaiden väliset kiristyneet sotilassuhteet.

Yksi hybridiuhkien näkökulmasta keskeisin tapa Venäjälle haastaa länsimaat – ja niiden mahdollisuudet ”sanella” kansainvälisen turvallisuusjärjestyksen luonne ja säännöt – liittyy niin sanottuun informaatioisodankäyntiin tai informaatiovaikuttamiseen. Länsimaisen hybridisodankäyntinarratiivin mukaisesti Venäjä on ”aseistanut informaation” ja hyökkää nyt länttä vastaan jatkuvasti monilla informaatorintamalla. Venäjän ”trolliarmeijat” käyvät ”salamasotaa sosiaalisessa mediassa”. Valeuutiset ovat onnistuneet siinä määrin hyvin, että useiden länsimaisten vaalien on ennakoitu tai arvioitu joutuneen Venäjän

vaikuttamisen kohteeksi. Monet länsimaiset narratiivit ovat väitetyesti joutuneet Venäjän onnistuneiden disinformaatioiskujen ja narratiivisen manipulaation kohteiksi. Tämän näkemyksen mukaisesti ”trollaus”, valeutiset ja propaganda-mainokset Facebookissa, Twitterissä ja muualla sosiaalisessa mediassa ovat vaikuttaneet läntisten maiden kansalaisiin ja länsimaiseen äänestäjäkuntaan laajasti. (esim. Boot 2017.)

Venäjän informaatioodankäynnin tehokkuutta koskevassa länsimaisessa hybridiuhkakeskustelussa on ainakin kolme tekijää, jotka on syytä ottaa tarkemman tarkastelun alle. Ensinnäkin, sosiaalisen median käyttö valeutisten levityskanavana on noussut vahvasti julkiseen keskusteluun. Valeutisia ja vaaleihin vaikuttamista korostavassa informaatioodankäyntiä koskevassa keskustelussa on jäänyt osoittamatta se, kuinka paljon levitetty valeutiset, virheelliset tiedot ja ostetut mainokset ovat tosiasiallisesti vaikuttaneet länsimaiden kansalaisten tai valtiojohtoon kuuluvien päätöksentekijöiden ajatukseen politiikasta, omista yhteiskunnistaan ja kansainvälisestä turvallisuudesta. Altistuminen valeutisille ei automaattisesti muuta ihmisten käsityksiä näistä asiakokonaisuuksista. Altistuminen valeutisille ei myöskään helposti muunnu toiminnaksi. Kansalliset narratiivit ovat luonteeltaan varsin ”jähmeitä” tai ”tahmeita” (Miskimmon ym. 2013, luku 1; Raitasalo 2018). Narratiivit ovat kulttuurisia rakenteita, eikä niiden muuttaminen käy helposti. Yksittäiset valeutiset – useasti toistettuinakaan – eivät helposti pysty pureutumaan kollektiivisten kulttuuristen narratiivien sisältöön tai niiden totuusarvoon, ellei valeutisille altistuneilla ihmisillä ole ennalta haluta kyseenalaistaa näitä yhteisiä narratiiveja tai ajattelutapoja omalla toiminnallaan. Yhteiskunnalliseen marginaaliin ajautuneet henkilöt ovat otollinen kohderyhmä näille valeutisille – ei tosin sen takia, että kyseiset henkilöt välttämättä edes uskovat niihin, vaan sen vuoksi, että nämä valeutiset resonoivat yhteiskunnalliseen kehitykseen ja nykytilaan kriittisesti suhtautuvien henkilöiden ajatusten kanssa. Tykkäämällä, ”peukuttamalla” tai jakamalla valeutista voi kokea vaikuttavansa ja protestoida sitä yhteiskunnallista järjestystä vastaan, jonka tuottava osa kyseinen yksilö ei koe olevansa.

Sosiaalisessa mediassa tapahtuvan ”trollauksen” ja siellä välitettävien valeutisten korostaminen länsimaisessa informaatioodankäyntidiskurssissa sekoittaa prosessin lopputulokseen. Se, että sosiaalisessa mediassa välitetään tosia ja epätosia väitteitä ei itsessään kerro mitään sosiaalisen median uutisoinnin vaikuttavuudesta esimerkiksi sodankäyntiä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon. Lisäksi länsimainen informaatioodankäynnistä käytävä keskustelu ohittaa usein sen, että viimeisen noin viiden vuoden ajan Venäjän ”trollaamisesta” ja informaatioodankäynnistä on uutisoitu niin paljon, ettei yksikään aikuinen tai nuori ole voinut välttyä tiedostamasta mediakriittisyyden

tai medialukutaidon tärkeyttä normaaleina kansalaistaitoina. Informaatio-sodankäynnin muodostaman uhan arviointia koskevassa keskustelussa unohtuu usein myös se, että lapset ja nuoret kasvavat – ja kasvatetaan – toimimaan maailmassa, jossa keskustelupalstat, valeutiset ja trolliarmeijat ovat normaali osa mediakenttää.

Toinen informaatio-sodankäyntiin, valeutisiin ja vaalivaikuttamiseen keskittyvän länsimaisen näkökulman ongelma koskee omien heikkouksien tai haavoittuvuuksien projisointia vastustajan toimintaan. Samalla kun Venäjän nähdään olevan tehokas informaatio-sodankäynnin toimija länsimaita vastaan, jätetään omia yhteiskunnallisia ongelmia paikantamatta. Omat ongelmat nähdään vastustajan – Venäjän – aikaansaannoksina, vaikka monissa tapauksissa syitä on paikannettavissa myös omasta toiminnasta ja erityisesti omasta yhteiskunnallisesta hajautumisesta tai rapautumisesta. Korostamalla Venäjän informaatio-sodankäyntiä länsimaita vastaan peitetään tai piilotetaan monia länsimaita kohtaavia yhteiskunnallisia ongelmia, joiden ratkaiseminen olisi ensiarvoisen tärkeää yhteiskuntien kriisinsietokyvyn eli resilienssin parantamiseksi. Esimerkiksi Yhdysvaltojen poliittisen kentän syvät jakolinjat eivät ole Venäjän informaatio-sodankäynnin tuloksia. Yhdysvaltojen jyrkät sisäpoliittiset jakolinjat ovat pitkän aikavälin yhteiskunnallisen kehityksen tulos. Tämä kehitys on kestänyt vähintään 20 vuotta. Nyt kuitenkin lääkkeitä tai vastauksia Yhdysvaltojen sisäpoliittisiin kriiseihin etsitään muun muassa presidentti Donald Trumpin vaalikampanjaan ja presidenttiyteen liittyvillä Venäjä-tutkinnoilla. Yhdysvalloissa Venäjästä on tullut sisäpoliittisen vastakkainasettelun aihe (*issue*) – sen sijaan, että se olisi informaatio-sodankäyntiä Yhdysvaltojen sisäpolitiikassa hyödyntävä toimija (*actor*) (Raitasalo 2017).

Yhdysvalloissa, kuten myös osassa Eurooppaa, Venäjän informaatio-sodankäynnin käsitteellistäminen olemassa olevien ongelmien juurisyyksi estää paikantamasta pitkän ajan kuluessa kehittyneitä yhteiskunnallisia ongelmia ja uhkia oikein. Kun Venäjä – ja sen käymä informaatio-sota – nähdään keskeisenä uhkana, ”helpoksi” ratkaisuksi muodostuu puolustuksen rakentaminen tätä informaatio-vaikuttamista vastaan. Haasteen muodostaa se, ettei tämän ”informaatiopuolustuksen” voi olettaa vastaavan niihin yhteiskunnallisiin ongelmiin, joita länsimaissa on kehittyneet ja kehkeytyneet vuosikymmenten kuluessa. Yhteiskunnalliset ongelmat – kuten syrjäytyminen, osattomuuden tunne ja pitkäaikaistyöttömyys – eivät ratkea strategisella kommunikaatiolla tai uusien narratiivien kehittämisyrittäyksillä. Länsimaissa kehittyneiden yhteiskunnallisten ongelmien ratkaiseminen tulee edellyttämään pitkäaikaisia konkreettisia toimenpiteitä ja taloudellisia resursseja. Samalla tulee pohdittavaksi se, miten politiikan tekemistä voidaan kehittää siten, että kansalaiset olisivat jatkossakin kiinnostuneita yhteiskunnallisten yhteisten asioiden hoitamisesta.

Kolmas länsimaiseen informaatiouhkia korostavaan näkökulmaan liittyvä haaste koskee sitä, että nostamalla Venäjä uhkakuvien muodostamisessa korkealla samalla voimaannutetaan Venäjää kansainvälisen politiikan toimijana. Tämä sama ilmiö on koettu aiemmin muun muassa terrorismin muodostaman uhan osalta. Al-Qaidasta muodostui globaali terroristijärjestö ja toimia länsimaiden – ja erityisesti Yhdysvaltojen – voimaannuttamana vuoden 2001 niin sanottujen 9/11-terrori-iskujen jälkeen (vrt. Mueller & Stewart 2016). Yli vuosikymmenen ajan al-Qaidaan kiinnitetty jatkuva länsimainen mediahuomio – yhdessä länsimaisten valtionpäämiesten julkisissa puheissaan sille osittama huomio – on nostanut tämän terroristijärjestön statusta ja sen kokemaa ”arvostusta” merkittävästi. Ilman Yhdysvaltojen presidentin vuonna 2001 julistamaa terrorismin vastaista sotaa – al-Qaida sen tärkeimpänä kohteena – tämä terroristijärjestö olisi pysynyt kansainvälisen politiikan marginaalissa. Vuoden 2014 jälkeen Venäjään liitetyt arviot informaatioidankäynnistä, ”trolliarmeijasta”, ”informaation aseistamisesta” ja muista vastaavista toimista on nostanut Venäjän asemaa suurvaltana länsimaiden omalla kustannuksella. Venäjän ”ranking” eri valtioiden valtaan ja voimaan liittyvässä vertailussa on ollut kasvussa. Jo viidettä vuotta käyty keskustelu Venäjän hybridisodankäynnistä ja informaatioidankäynnistä länsimaita vastaan on ollut vaikuttamassa tähän Venäjän kokemaan ”arvonnousuun”.

Kun tänään puhutaan Venäjän informaatioidankäynnistä länsimaita vastaan, on tarkastelu sidottava siihen länsimaiseen näkökulmaan kansainvälisistä suhteista, joka kehittyi kylmän sodan päättymisen jälkeen. Perinteisen strategian alaan kuuluvan näkökulman mukaisesti kenenkään ei pitäisi yllättyä siitä, että suurvalta ajaa omaa etuaan käyttäen laajaa keinovalikoimaa. Informaation käyttäminen sitä paitsi on usein järkevämpää – ja aiheuttaa vähemmän vastarintaa – kuin turvautuminen sotilaallisen voiman käyttöön. Yllättäväksi Venäjän käyttämän ”informaatioaseen” tarkasteluissa tekee se, että noin 25 vuoden ajan monissa länsimaissa kuviteltiin – jälkiviisaasti sanottuna ehkä jopa hieman naiivisti – että nollasumma-asetelma, kilpailu ja valtakamppailu olisivat poistumassa kansainvälisistä suhteista ja suurvaltapolitiikasta. Länsimainen ”uusi” turvallisuusnäkökulma – globalisoituvan maailman yhteistyövarainen turvallisuus – yhdessä pääosin länsimaissa määritetyn kylmän sodan jälkeisen kansainvälisen turvallisuusarkkitehtuurin kanssa loivat illuusion siitä, että länsimaat yhdessä muiden valtioiden ja muiden toimijoiden kanssa kykenevät hallitsemaan (manageroimaan) kansainvälistä turvallisuutta niin sanottuja ”uusia uhkia” vastaan. Tästä lähtökohdasta katsottuna vuoden 2014 jälkeistä aikaa on usein kuvattu ”uutena normaalina”. Jos tarkastelunäkökulmaa venytetään muutamista kuukausista tai vuosista hieman pidemmäksi, näyttäytyy tilanne vuoden 2014 jälkeen enemmänkin ”vanhana normaalina” – kansainvälisten

suhteiden perinteisenä tilanteena, jossa suurvallat kamppailevat asemastaan ja vallasta kansainvälisesti. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna kylmän sodan jälkeistä noin 25 vuoden ajanjaksoa (1989/1991–2013) voisi kutsua ”tilapäiseksi epänormaalksi” – ajanjaksoksi, jonka kuluessa länsimaissa syntyi ylioptimistinen näkemys kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän ja sotilaallisten uhkien luonteesta.

Informaatiolla on tärkeä asema kansainvälisissä suhteissa, valtioedun tavoittelussa ja sodankäynnissä. Näin on ollut aina. Hybridisodankäyntiin ja -uhkiin liittyvässä länsimaaisessa keskustelussa usein liitetty ajatus jatkuvasti käynnissä olevasta informaatio sodasta sekoittaa sodan, vaikuttamisen ja normaalit kansainvälisen politiikan lainalaisuudet. Viimeiset noin viisi vuotta käyty keskustelu Venäjän informaatio sodankäynnistä länttä vastaan on ymmärrettävää siitä näkökulmasta, että Venäjä on ottanut käyttöön suurvalloille varsiin tyypillisiä menetelmiä myös informaatio toimintaympäristössä – erityisesti Venäjän ja lännen välille vuonna 2014 syntyneen kriisin myötä. Hyökkäyksellinen ja laajamittainen informaation käyttäminen länttä vastaan on yllättänyt monet läntiset tarkkailijat – poliittisista päätöksentekijöistä tutkijoihin ja kansalaisiin. Kylmän sodan päättymisen jälkeen länsimaat kykenivät varsin vaivattomasti hallitsemaan globaalia informaatio tilaa noin kahden vuosikymmenen ajan. Nyt tämä informaatio ylivoima on tullut haastetuksi. Länsimainen informaatio sodankäyntiä koskeva kiivas keskustelu – yhdessä muiden väkivallattomien länsimaita uhkaavien ”sotien” (mediasota, kybersota, poliittinen sota ja esimerkiksi narratiivinen sota) kanssa – on vastaus siihen koettuun yllätykseen ja osittain jopa strategiseen neuvottomuuteen, jonka Venäjän toimet informaatio ympäristössä ovat aiheuttaneet.

Johtopäätökset

“Study history, study history. In history lies all the secrets of statecraft.”
– *Winston Churchill*

Venäjän toiminta viime vuosien aikana on ollut häikäilemätöntä. Sen sotilasoperaatiot Ukrainassa ja Syyriassa, samoin kuin sen käyttämät menetelmän niin kybertoimintaympäristössä kuin informaatio avaruudessa, kuvastavat heikkouden tilasta ponnistavan suurvallan pyrkimyksiä oman suhteellisen asemansa parantamiseen muiden kustannuksella. Tämä toimintatapa perustuu nollasummanäkökulmaan kansainvälisistä suhteista. Haastamalla länsimaat Venäjä kykenee parantamaan omaa asemaansa kansainvälisessä valtahierarkiassa. Suurvaltopoliittisen asetelman ja vastakkainasettelun paluu yhdeksi kansain-

välisiä suhteita jäsentäväksi tekijäksi ei pitäisi kuitenkaan sumentaa näkökenttäämme politiikan, vaikuttamisen ja sodankäynnin välisistä suhteista ja eroista. Tämä on tärkeä pitää mielessä, kun puhutaan hybridisodankäynnistä tai hybridiuhkista. Jos valehtelu, painostaminen, uhkaaminen, vääristely, lahjominen, vakoilu ja muut perinteisen valtiomiestaidon ja diplomatian keinot määritetään sodaksi, menettää sota analyttisenä käsitteenä kaiken hyödyllisyytensä. Mikä tuolloin enää erottaisi kansainvälisen politiikan sodasta? Perinteisen – ja tänäkin päivänä hyödyllisen – näkökulman mukaan sota on politiikan jatkamista lisäämällä siihen uusia keinoja. Nämä keinot ovat väkivaltapitoisia – äärimmäisen väkivallan käytön mahdollisuus on sodassa aina läsnä (Kerttunen 2008).

On huomionarvoista, että hybridisota ja hybridiuhka ovat länsimaisia käsitteitä (vaikeuksista länsimaisen hybridisodankäynnin käsitteen käytöstä kuvaamaan Venäjän toimintaa, ks. Adamski 2015, 21). Niitä on käytetty selittämään kylmän sodan jälkeisessä maailmassa Venäjän länsimaille vuonna 2014 aiheuttamaa strategista yllätystä ja sen jälkeisen ajan kiristynyttä suurvaltapolitiittista tilannetta. Kuten Andras Racz (2015, 41) on todennut, hybridisodan käsite alkoi levitä ja sen käyttö sai voimaa kesän ja syksyn 2014 aikana Naton otettua käsitteen käyttöön, muun muassa Walesin huippukokouksessa. Vähitellen tämän jälkeen hybridisodasta ja hybridiuhkista on muodostunut arkipäiväisiä käsitteitä – sloganeita – joilla tarkoitetaan Venäjän pahaa tarkoittavia toimenpiteitä – tai niiden uhkaa – suhteessa länsimaisiin haavoittuvuuksiin. Huomionarvoista tässä ”hybridi-käsitteiden” sisällöllisessä kehittämisessä on se, ettei edes länsimaihin ole muodostunut yhteistä käsitystä tai määritelmää sille, mitä hybridisodankäynti tai hybridiuhat tarkoittavat. Käsitteellisesti tämä on ongelmallista, mutta tämä käsitteellinen epämääräisyys saattaa olla poliittisesti hyödyllistä: hybridisodankäynnin käsitettä on mahdollisuus hyödyntää monenlaisten tavoitteiden ajamisessa. Sanomalla ”hybridisota” tai ”hybridiuhka”, saa yleisön huomion – ja kaikki ymmärtävät (tai luulevat), että kyseessä on vakava turvallisuuteen liittyvä asiakokonaisuus.

Vuoden 2014 jälkeen käsitteellä hybridiuhka(t) on käytännössä tarkoitettu länsimaisissa valtioissa piileviä haavoittuvuuksia, joita mahdollinen pahantahtoinen vastustaja voisi hyödyntää omassa toiminnassaan. Kun omat haavoittuvuudet – mukaan lukien oma aiempi kyvyttömyys tai haluttomuus niiden vähentämiseen varautumistoimenpitein – projisoidaan tämän pahantahtoisin vastustajan keinovalikoimaksi, puhutaan länsimaissa tänä päivänä hybridisodankäynnistä. Ja vallitsevassa kansainvälispoliittisessa kiristyneessä tilanteessa Venäjä on tämä pahantahtoinen vastustaja. Se on osoittanut kyseenalaistavansa länsimaiset kansainvälisen turvallisuuden pelisäännöt ja on käyttänyt laajaa keinovalikoimaa varsin aggressiivisesti ”kampittakseen” ensisijaisesti Yhdysvaltoja, mutta länsimaita laajemminkin.

Arvioitaessa hybridisodankäynnin merkitystä tämän päivän maailmassa, on tärkeä pitää mielessä, että kansainvälisen järjestelmän pelisääntöihin kuuluu valtioiden pyrkimys oman edun ajamiseen monin keinoin. Kylmän sodan aikana kansainvälisten suhteiden konfliktuaalinen luonne oli kaikille itsestään selvää. Valtioiden tavoittelemat edut ja hyödyt perustuivat nollasumma-asetelmaan: yhden etu oli toisen tappio. Käsite valtiomiestaito (*statecraft*) kuvasti hyvin valtioiden toimintatapoja ja -filosofiaa kahtiajakautuneessa maailmassa: valtioiden tuli käyttää hyväkseen kaikkia niitä tekijöitä, keinoja ja toimintafoorumia, joiden avulla omaa etua oli mahdollista ajaa. Kylmän sodan aikana tavoitteena ei välttämättä ollut mahdollisimman suurten ”tappioiden” tuottaminen vastapuolelle – usein riitti se, että oma etu tuli maksimoiduksi. Kylmän sodan nollasumma-asetelma piti huolen siitä, että yhden onnistuminen koettiin toisen epäonnistumiseksi. Lisäksi ydinaseiden olemassaolo oli omiaan ehkäisemään suurvaltojen väliset sotilaalliset kriisit ”kovan sodankäynnin” alapuolella. Tuolloin propaganda, vakoilu, valehtelu, uhkaukset, lahjonta, kiristys, sijaissodat (*proxy wars*) ja monet muut kansainvälisen politiikan tekniikat olivat arkipäivää.

Kun Venäjä miehitti Krimin niemimaan, käynnisti sotilaallisen kriisin Itä-Ukrainassa ja on käyttänyt sotilaallisen voiman lisäksi myös kybertoimintaympäristöä ja informaatiovaikuttamista omien etujensa ajamiseen aggressiivisesti, on länsimaiden kokema yllätys tuottanut tarpeen selittää tämä Venäjän muodostaman yllätyksen lähde. Turvautumalla hybridisodankäynnin käsitteeseen länsimaat ovat rakentaneet sellaisen analyttisen selitysmallin, joka kykenee selittämään Venäjän vuoden 2014 jälkeen aiheuttaman yllätyksen länsimaisesta turvallisuuskäsityksestä nähtynä mielekkäästi. Hybridisodankäynti – ”sisältäen” kybersodankäynnin ja informaatioidankäynnin – on ollut tarpeellinen käsitteellinen työkalu Venäjän toiminnan ymmärtämiseksi erityisesti niille länsimaisille valtioille, jotka todella uskoivat kansainväliset suhteiden siirtyneen uudenlaiseen yhteistyövaraiselle aikakaudelle kylmän sodan päättyessä. Jos tarkastelee Venäjän toimintaa tänään perinteisen suurvaltopolitiikan, geopolitiikan tai poliittisen realismin näkökulmista, ei maan toiminta ole kovinkaan yllättävää – pikemminkin päinvastoin. Yllättäväksi edellä mainituista näkökulmista tarkasteltuna muodostuu se, että kylmän sodan päättymisen jälkeen suurvaltasuhteet pysyivät varsin ”toimivina” ja rauhanomaisina lähes 25 vuoden ajan. Lisäksi yllättävänä voidaan pitää myös sitä, että lähes 25 vuoden ajan länsimaat kykenivät omilla toimillaan ja tulkinnoillaan määrittämään kansainvälisen politiikan keskeiset pelisäännöt. Nyt tämä aika näyttää olevan ohi. Yksinapainen kansainvälinen järjestelmä on hyvää vauhtia siirtymässä kohti moninapaista maailmaa. Tämä tulee aiheuttamaan muutoksia kansainvälisen

turvallisuuden pelisäännöissä sekä siinä, miten valtiot määrittelevät tulevaisuuden turvallisuusuhat ja varautuvat niihin.

Emme voi tänään tietää, mitä tulevaisuudessa tapahtuu, mutta kriittinen ajattelu sekä syvälinen ja kokonaisvaltainen historian tuntemus helpottavat meitä ymmärtämään tämän päivän olemassa olevia ja tulevaisuudessa mahdollisesti kohtaamiamme turvallisuusuhkia. Hybridisodankäyntiä ja -uhkia koskevaa keskustelua – ja päätöksentekoa – auttaisi merkittävästi, jos pääsisimme yksinkertaistettujen iskusanojen ja sloganien taakse ja kykenisimme viimeaikaista keskustelua paremmin jäsentämään hybridisodankäyntiä ja hybridiuhkia koskevat käsityksemme osaksi pidempää historiallista kaarta. Tällöin ihmettyksen aiheeksi ei nousisi ainoastaan se, miten Venäjä on kyennyt – ja kykenee jatkossa – tehokkaaseen hybridisotaan länsimaita vastaan. Pohtisimme myös sitä, miten ja miksi olemme joidenkin vuosien ajan kuvitelleet, ettei valtioiden aiheuttamia laaja-alaisia turvallisuusuhkia vastaan tarvitse varautua. Tämän päivän käsitteillä sanottuna pohtisimme siis sitä, miksi olemme kylmän sodan jälkeisellä ajalla kuvitelleet, ettei hybridisotaa käydä tai ettei hybridiuhkia vastaan tarvitse varautua.

Lisäksi huomaisimme varsin nopeasti, etteivät hybridiuhat ole Suomessa viranomaistoiminnassa kovinkaan uusi ilmiö. Olemmehan rakentaneet omaa kansallista ”hybridipuolustusta” jo kylmän sodan aikana ja virallisesti viimeistään vuodesta 2003 lähtien – tosin käyttämättä hybridi-termiä eksplisiittisesti. Esimerkiksi vuoden 2001 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa todettiin, että ”Suomen kokonaisuomaanpuolustukseen perustuva varautumisjärjestelmä on osoittautunut toimivaksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Yhteiskunnan eri alojen toimintojen lisääntynyt riippuvuus toisistaan korostaa laajaan yhteistoimintaan perustuvan varautumisen välttämättömyyttä. Varautumisessa on otettava huomioon kasvava kansainvälinen ulottuvuus.” (Valtioneuvosto 2001, 67.)

Vuonna 2003 julkaistiin ensimmäinen Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (Valtioneuvosto 2003). Tämän jälkeen asiakirjaa – ja suomalaista kokonaisturvallisuuden toimintamallia – on päivitetty virallisilla julkisilla asiakirjoilla vuosina 2006, 2010 ja 2017 (Valtioneuvosto 2006, 2010, 2017). Ja näiden virallisten asiakirjojen lisäksi suomalaiset viranomaiset, elinkeinoelämä ja järjestöt ovat suunnitelleet, valmistelleet ja harjoitelleet erilaisiin laaja-alaisiin turvallisuusuhkiin vastaamista pitkäjänteisesti. Suomalainen kokonaisturvallisuuden toimintamalli edellyttää varmasti jatkossa kehittämistä – perustuen Venäjän aiheuttamiin ja muihin niin sanottuihin ”hybridiuhkiin”. Teknologiat kehittyvät jatkuvasti niin kuin kansainvälisen politiikan suhdanteetkin. Jatkuva turvallisuusympäristön arviointi ja oman toiminnan

kehittäminen koskee kaikkea varautumista uhkiin ja kriiseihin. Emme kuitenkaan rakenna ”suomalaista hybridipuolustusta” tyhjän päälle – pikemminkin hienosäädämme olemassa olevaa kokonaisturvallisuuden toimintamallia ja siihen liittyviä järjestelyjä.

Yhteenvetona hybridisodankäyntiä ja -uhkia koskevasta länsimaisesta keskustelusta Krimin niemimaan valtauksen jälkeen voisi todeta sen, etteivät nämä varsin uudet käsitteet tuo paljoakaan uutta sisältöä kansainvälisen politiikan tai sotataidon *ilmiöitä* koskevaan ymmärrykseemme. Laaja keinovalikoima vastakkainasettelun maailmassa ja valtioedun ajaminen toisten kustannuksella ovat lähes ikaikaisia ilmiöitä. Niiden tulisi olla tuttuja kaikille sotahistoriaan, diplomatian historiaan, kansainvälisiin suhteisiin ja strategiaan perehtyneille henkilöille. Sen sijaan hybridisodankäyntiin ja hybridiuhkiin liittyvät käsitteet nostavat esille hyvin länsimaisissa turvallisuuskäsityksissä tapahtuneita muutoksia kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Venäjän toiminta Ukrainassa ja laajemmin länsimaita vastaan vuoden 2013 jälkeen ei ole mielekkäällä tavalla ollut selitettävissä siitä turvallisuuskäsityksestä käsin, joka oli kehittynyt vähitellen 1990-luvun alkupuolelta alkaen monessa länsimaassa – etenkin Euroopassa. Terrorismin torjunta, vastakumouksellinen sodankäynti, sotilaallinen kriisinhallinta tai humanitaariset interventiot eivät tarjonneet mielekästä näkökulmaa varsin perinteisen sotilaallisen hyökkäyksen torjuntaan vuonna 2014. Hybridisodankäynti ja hybridiuhat ovat olleet länsimaisia käsitteitä, joiden avulla hyökkäyksellinen ja häikäilemätön suurvallan toiminta on pyritty integroimaan kylmän sodan jälkeen länsimaissa kehittyneeseen globalisoituvan maailman uusia uhkia korostavaan turvallisuuskäsitykseen. Se, mikä hybridisodankäynnissä ja hybridiuhkissa on uutta, koskee ensisijaisesti useiden länsimaiden tapaa tarkastella kansainvälistä turvallisuutta. Hybridisodankäynnistä ja hybridiuhista on muodostunut ”käsitteellinen punainen lippu”, jonka avulla viestitetään Venäjän toiminnan länsimaihin muodostamaa haastetta. Näiden käsitteiden avulla kylmän sodan jälkeen turvallisuuspolitiikkaansa ja -näkökulmaansa muuttaneet länsimaat pyrkivät palauttamaan perinteisen suurvaltapolitiikan osaksi turvallisuusagendaansa. Tämä suurvaltapolitiittinen näkökulma oli ehditty jo lähestulkoon kokonaan unohtaa kylmän sodan jälkeen, kun moni länsimaa siirtyi torjumaan niin sanottuja ”uusia uhkia” Afganistanissa, Irakissa, Libyassa ja muualla oman alueen ulkopuolisissa sotilasoperaatioissa.

Lähteet

- Adamski, Dmitry (2015). Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. *Proliferation papers* 54. Paris: Institut Français des Relations Internationales.
- Arquilla, John & David Ronfeldt (1993). Cyberwar is Coming! *Comparative Strategy*, 12(2), 141–165.
- BBC (1999). Kosovo ‘could spark world war’. BBC News 9.4.1999. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/315220.stm>, (23.4.2018).
- Boot, Max (2017). Russia Has Invented Social Media Blitzkrieg. *Foreign Policy* 13.10.2017. <http://foreignpolicy.com/2017/10/13/russia-has-invented-social-media-blitzkrieg>, (3.5.2018).
- Bouwmeester, Hans, Hans Folmers & Paul Ducheine (2012). Cyber Security and Policy Responses. Teoksessa P. Ducheine, F. Osinga, J. Soeters (toim.), *Netherlands Annual Review of Military Studies 2012 – Cyber Warfare: Critical Perspectives*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 19–48.
- Chayes, Sarah (2014). How Corruption Guts Militaries: The Ukraine Case Study. *Defense One* 16.5.2014. <https://www.defenseone.com/ideas/2014/05/how-corruption-guts-militaries-ukraine-case-study/84646/>, (3.5.2018).
- Euroopan Unioni (2018). *Itäinen kumppanuus – mitä on itäinen kumppanuus?* <http://www.consilium.europa.eu/fi/policies/eastern-partnership>, (10.4.2018).
- Galeotti, Mark (2018). I’m Sorry for Creating the ‘Gerasimov Doctrine’. *Foreign Policy* 5.3.2018. <http://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine>, (3.5.2018).
- Geers, Kenneth (toim.) (2015) *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*. Tallinna: NATO CCD COE Publications. https://ccdcoc.org/sites/default/files/multi-media/pdf/CyberWarinPerspective_Libicki_05.pdf, (23.4.2018).
- Gray, Colin S. (2013). *Making Strategic Sense of Cyber Power: Why the Sky Is Not Falling*. Carlisle Barracks: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB1147.pdf>, (23.4.2018).
- Greenberg, Andy (2017). How an Entire Nation Became Russia’s Test Lab for Cyberwar. *Wired* 20.6.2017. <https://www.wired.com/story/russian-hackers-attack-ukraine>, (20.4.2018).
- The Guardian* (2007). Russia accused of unleashing cyberwar to disable Estonia, 17.5.2007. <https://www.theguardian.com/world/2007/may/17/topstories3.russia>, (23.4.2018).
- Harle, Vilho & Sami Moisio (toim.) (2003). *Muuttuva Geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karber, Phillip A. (2015). “Lessons Learned” from the RussoUkrainian War, *Personal Observations*. <https://prodev2go.files.wordpress.com/2015/10/rus-ukr-lessons-draft.pdf>, (24.4.2018).
- Kerttunen, Mika (2008). *Clausewitz ja Vom Kriege*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos Julkaisusarja 3, n:o 11. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74108/StratL3_11.pdf?sequence=1, (3.5.2018).
- Kowalik, Tomasz K. & Dominik Jankowski (2017). The dangerous tool of Russian military exercises – Without changes, regional stability cannot be taken for granted. *Center for European Policy Analysis – Europe’s Edge* 9.5.2017. <http://cepa.org/EuropesEdge/The-dangerous-tool-of-Russian-military-exercises>, (26.4.2018).
- Krauthammer, Charles (1990/1991). The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*, 70(1), 23–33.
- Lehto, Martti & Jarno Limnell (2017). Kybersodankäynnin kehityksestä ja tulevaisuudesta. *Tiede ja Ase*, 75. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura, 179–212.

- Libicki, Martin (2015). *The Cyber War that Wasn't*. Teoksessa K. Geers (toim.), *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*. Tallinna: NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, 49–54. https://ccdcoe.org/sites/default/files/multimedia/pdf/CyberWarinPerspective_Libicki_05.pdf, (23.4.2018).
- Miskimmon, Alistair, Ben O'Loughlin & Laura Roselle (2013). *Strategic Narratives*. New York: Routledge.
- Morgenthau, Hans (1967). *Politics Among Nations*. New York: Alfred Knopf.
- MTV (2015). Asiantuntijat: Tämä on Suomen puolustuksen suurin haaste. <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/asiantuntijat-tama-on-suomen-puolustuksen-suurin-haaste/5230148#gs.eOKo8=s>, (19.4.2018).
- Mueller, John & Mark Stewart (2016). *Chasing Ghosts: The Policing of Terrorism*. New York: Oxford University Press.
- Nato (2008). *Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*. https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_8443.htm, (24.4.2018).
- Nordberg, Johan (2014). The Use of Russia's Military in the Crimean Crisis. *Carnegie Endowment for International Peace*, 13.3.2014. <https://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis-pub-54949>, (26.4.2018).
- Putin, Vladimir (2007). *Speech at the Munich Conference on Security Policy*, February 10, 2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, (24.4.2018).
- Rác, Andras (2015) *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*. FIIA report 43. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs.
- Raitasalo, Jyri (2005). *Constructing War and Military Power After the Cold War – the Role of the United States in the Shared Western Understandings of War and Military Power in the Post-Cold War Era*. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisusarja 1, n:o 21. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Raitasalo, Jyri (2008). *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisusarja 1, n:o 23. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Raitasalo, Jyri (2017). Western Societies Shouldn't Buy Into the Russia Hype. *The National Interest* 9.4.2017. <http://nationalinterest.org/feature/western-societies-shouldnt-buy-the-russia-hype-20089>, (24.4.2018).
- Raitasalo, Jyri (2018). Why the West Is Overlooking the True Russia Threat. *The National Interest* 8.4.2018. <http://nationalinterest.org/feature/why-the-west-overlooking-the-true-russia-threat-25273>, (25.4.2018).
- Rasmussen, Mikkel Vedby, Lars Struwe, Rune Hoffmann, Flemming Pradhan-Blach, Johannes Kidmose, Henrik Breitenbauch, Kristian Kristensen & Ann-Sofie Dahl (2014). The Ukraine Crisis and the End of the Post-Cold War European Order: Options for NATO and the EU. *Centre for Military Studies - University of Copenhagen Report*. http://cms.polsci.ku.dk/english/publications/ukrainecrisis/Ukraine_Crisis_CMS_Report_June_2014.pdf, (3.5.2018).
- Searle, John (1995). *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.
- Ulkoasiainministeriö (2018). *Voimankäytön oikeussäännöt – selvitys Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle*. <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=151694&GUID={B732CFA1-D9F9-4735-B0A0-09028E39950B}>, (19.4.2018).
- Valtioneuvosto (2001). Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. *Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle* 13.6.2001, VNS 2/2001. <https://www.defmin.fi/files/1147/selonteko2001.pdf>, (16.8.2018).

- Valtioneuvosto (2003). Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. *Valtioneuvoston periaatepäätös* 27.11.2003.
https://www.defmin.fi/files/248/2515_1687_Yhteiskunnan_elintärkeiden_toimintojen_turvaamisen_strategia_1_.pdf, (16.8.2018).
- Valtioneuvosto (2006). Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. *Valtioneuvoston periaatepäätös* 23.11.2006.
https://www.defmin.fi/files/815/YETT_2006.pdf, (16.8.2018).
- Valtioneuvosto (2010). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. *Valtioneuvoston periaatepäätös* 16.12.2010.
<https://turvallisuuskomitea.fi/yhteiskunnan-turvallisuusstrategia-2010>, (16.8.2018).
- Valtioneuvosto (2017). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. *Valtioneuvoston periaatepäätös* 2.12.2017.
https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf, (16.8.2018).
- Washington Post* (2011). Iran's Natanz nuclear facility recovered quickly from Stuxnet cyberattack, 16.2.2011.
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/02/15/AR2011021505395.html>, (23.4.2018).
- Weaver, Courtney (2015). Putin was ready to put nuclear weapons on alert in Crimea crisis. *Financial Times* 16.3.2015. <https://www.ft.com/content/41873ed2-cb60-11e4-8ad9-00144feab7de>, (26.4.2018).
- Zehfuss, Maja (2012). Contemporary Western War and the Problem of Humanity. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(5), 861–876.